

Om flygtningelivet i Danmark og Thisted 1945-51

af Livija Klāns-Kovalevskis

Den 1. maj 2015 blev de litauiske flygtningemindesmærker i Dragsbæklejren i Thisted genindviet, og i fejringen deltog mange personer fra det officielle Danmark og Litauen. Men blandt gæsterne var også en kvinde på 79 år, som havde boet i flygtningelejren fra september 1946 og fire år frem, nemlig Livija Klāns-Kovalevskis. Hun havde skrevet om sine oplevelser som flygtning i bladet for Foreningen Danmark-Letland i 2012. Ligeledes var hun i besiddelse af mange fotos fra tiden i Dragsbæklejren. Artiklen her er en redigeret udgave af beretningen i foreningsbladet. Redigeringen er foretaget af Jytte Nielsen, Museum Thy, og da artiklen blev aftalt vidste ingen, at den ville være så aktuel, emnet og sommerens begivenheder i Syrien og Middelhavet taget i betragtning.

Livija blev født i sommeren 1935 i byen Birzai i Litauen, ca. 15 kilometer fra den lettiske grænse. Hun blev døbt Livija Kaufmanaitė og begge hendes forældre var letter og medlemmer af den lettisk luthersk ev. kirke i byen. I slutningen af 2. verdenskrig flygtede familien fra de fremrykkende russiske tropper og kom til Danmark. Livija var den yngste af familiens tre børn. Hendes to ældre søskende – en bror og en søster – rejste allerede i 1946 fra Nymindegab til København. De var begge blevet optaget på Det kongelige Danske Musikkonservatorium. Livijas søster emigrerede dog hurtigt derefter til England. Broderen blev

uddannet i violin- og orgelspil og virkede derefter som sådan ved Hyltebjerg Kirke i Vanløse i mere end 25 år. I 1950 flyttede Livija med sin far og mor til en flygtningelejr på Prags Boulevard på Amager. Livija fik realeksamen fra Sankt Petri Skole og blev uddannet korrespondent i engelsk og tysk. I 1999 gik hun på efterløn efter at have arbejdet hos Novo Nordisk i næsten 23 år. Hun blev gift med den lettiske journalist og forfatter Pavils Klāns-Kovalevskis. Livija har den dag i dag stadig god kontakt til sine to veninder fra efterkrigstiden, nemlig Grete Lund Nielsen og Anne Marie Ranneries, begge bosiddende i Thisted.

Genindvielse af de litauiske mindesmærker i Dragsbæklejren – nu Beredskabsstyrelsen Nordjylland – i Thisted den 1. maj 2015. Livija står i 1. række, iført hvid dragt med blåt tørklæde.

LIVIJA BERETTER

Den 1. april 1945 kom jeg til Danmark med skibet »Urundi«, nærmere betegnet til Nordhavn i København, med mine forældre, søster og bror. Jeg var den yngste i familien, ni år gammel. Vi blev indskibet fra halvøen Hela, som ligger ikke langt fra Gdansk (Danzig) i Polen. I 1945 faldt den 1. april i påsken. Vi måtte derfor forblive yderligere nogle dage ombord på skibet til vi med tog, sammen med mange andre flygtninge, blev transporteret til Sønder Omme. Der opholdt sig flygtninge fra forskellige lande, de fleste kom dog fra Østpreussen, Vestpreussen og Pommern, knap 250.000 tyske flygtninge, desuden ca. 1000 estere, 2000 letter og 3000 litauere havde fået tilflugt i Danmark. Efter kapitulationen blev ikke-tyske flygtninge skilt ud, og for vort vedkommende blev det næste opholdssted Aalborg. Da kom vi i Dansk Røde Kors' varetægt. Der var i området flere lejre, men vi fik bopæl i en mindre lejr, ret centralt beliggende, ikke så langt fra et lille Tivoli. Mine lomme penge blev blandt andet brugt til nogle karruselture. Aalborg var en dejlig by med zoologisk have og skønne velplejede parker med legepladser, som havde min specielle interesse. Vi fik lov til at forlade lejren kl. 12 og skulle være tilbage igen senest kl. 22. Jeg har mange dejlige sommerminder fra den by.

Men i september 1945 blev vi flyttet til Nymindegab, som ligger ikke langt fra Nørre Nebel. Jeg vil mene, at de fleste litauiske flygtninge i Danmark blev samlet i denne lejr. Det var en stor omvæltning at komme fra en storby til et Guds forladt sted, hvor lejren lå mellem fyrretræs bevoksninger. Vi tog bygninger i brug, som under krigen havde tjent som kaserne for tyske soldater. Men det største indtryk på os gjorde havet, vel i en afstand af 2-3 km. Når stormen var på sit højeste, kunne man høre bølgenes brusen i lejren. Da spadserede vi ud til havet og blev helt bjergtaget af de store bølger. Der var dele af stranden, som vi ikke måtte færdes på, på grund af miner, der var lagt ud af den tyske værnemagt. I Nymindegab forblev vi cirka et år. Så kom tiden igen for opbrud. Denne gang blev vi flyttet til Thisted. Opholdet her blev det længste i rækken af flygtningelejre.

Hver gang vi flyttede fra den ene lejr til den anden, var det jo spændende at se hvilket hus eller hvilket rum i en barak der blev tildelt os. Vores familie havde næsten altid en stue for os selv. Dog, i Aalborg boede vi sammen med et ældre ægtepar, og i Nymindegab var vi en overgang sammen med 10-15 personer. Inventaret bestod af møbler, som tyske soldater havde efterladt. Der var køjesenge af træ. Jeg sov i den øverste. Desuden stod der et bord, stole, et skab

Dragsbæklejren. Livija boede med sine forældre i et rum i barakken forrest til højre i billedet.

Livija sammen med sine forældre. I baggrunden Thisted. Bemærk trøjen, se side 51.

og en ovn. Endvidere fandtes der fade og spande og noget køkkengrej, som blikskåle og aluminiums bestik. Vore madrasser var fyldt med strå eller en eller anden slags spåner. Vi fik udleveret grå tæpper, for resten, nogle af disse var foræret af svenskerne. Tæpperne havde en blå og en gul stribe på tværs. Der blev også uddelt soveposer fremstillet af tykkere brunt papir. Der var noget blødt materiale som for imellem. Jeg kunne godt lide at krybe ind i sækken og der føle mig lun og sikker.

Her vil jeg indskyde et interessant moment i lejr-livet, hvor der er stuvet så mange mennesker sammen, og måske på grund af hygiejniske forhold, som ikke altid var optimale, havde vi også ind i mellem aflusnings- og aflopningsdage. Vi skulle om morgenen fjerne alle levnedsmidler og private ting fra stuen. Så blev alle vinduer tætnet og en beholder med desinfektions røg sat ind. Døren blev vel også klistret til udefra. Og her kunne så det lille kræ hygge sig en hel dag og til sidste vel afgå ved døden, forhåbentlig. Om aftenen da vi måtte komme ind igen, lugtede det ganske forfærdeligt. Vinduer blev slået op, så lugten kunne fortage sig. Men det varede

flere dage, inden luften var ren igen. I nogle af barakkerne var der indrettet vaskesale med doucher. I Thisted var der også en sauna. Et par gange om ugen, i hvert fald om lørdagen, fik man mulighed for at vaske sig ordentligt. Kvinder med børn på et tidspunkt og mænd igen på et andet.

Der blev fyret med tørv, briketter og koks. Vi hentede selv fyringsmateriale i spande. Der var nogle strenge vintre, vistnok i 1947 og 48. I Thisted fik vi udleveret store trærodde. Disse måtte vi selv enten save i stykker eller få dem findelt ved hjælp af en økse. Jeg kan huske, at vi også fik skolefri på grund af kulden.

Min far havde i Birzāi en forretning med alskens varer. Man kunne vel kalde den en købmandsforretning. Der solgtes madvarer som sukker, mel, sild og også bolsjer, som havde min specielle interesse. Desuden var der cykler og musikinstrumenter. Far reparerede disse for kunderne. Men da vi kom til Danmark, gik han i lag med at bygge instrumenterne selv. Hvor fik han midlerne fra til først og fremmest at anskaffe sig redskaber og siden materiale? Vi fik lommepenge. De voksne modtog 5 kr. og børn 2,5

Livijas far, instrumentbygger Jonas Kaufmanas i arbejde.

kr. per uge. Far lånte penge af sine familiemedlemmer, og således begyndte han fra scratch at fremstille guitarer, mandoliner, banjoer og nogle enkelte violiner. Men det instrument, som gik som varmt brød, var en dørharpe, som havde form af et hjerte. Den havde fire strenge stemt i en akkord. Der var fire kugler hængt op i et lille bræt højere oppe i forskellig længde. Instrumentet blev fastskruet til en dør, og når den åbnedes, slog de fire kugler mod strengene. Der kom musik ud af instrumentet uden at nogen spillede på det. Jeg må også nævne, at hjertet kunne dekoreres på forskellig vis, f.eks. med vinranke eller de forskellige landes rigsvåben. Inskriptioner under det lille bræt kunne lyde på dansk, litauisk eller på et tredje sprog: »Frihed for fædrelandet er vort højeste ønske« eller »Ingen kender dagen, før solen går ned«. Min far fremstillede musikinstrumenterne flere ad gangen og solgte dem til Thisted Musikhus og til private kunder. Jeg må også fortælle, at far fabrikerede nogle folkløse instrumenter, der kaldes »kankle« (på lettisk »kokle«), en slags citar, som man lægger foran sig på skødet og spiller på med alle fingre. Disse instrumenter blev der spillet på af ensemblet i lejren.

Også en serie spinderocke blev det til. Flygtningekvinderne fik uld af danskerne, som de forarbejdede til tråd. Forinden skulle ulden kartes. Man må hu-

To af de dørharper Livijas far producerede i tiden i lejren. Harpen med det litauiske rigsvåben tilhører Museum Thy.

Livijas trøje fra slutningen af 1940'erne. Hun har gemt den ofte reparerede trøje og doneret den til Museum Thy i forbindelse med udarbejdelsen af denne artikel.

ske på, at der ikke var gået mange år efter krigen. Der var stadig rationeringsmærker på mange ting, så folk var selvforsynende. På den måde fik kvinderne tjent lidt penge. Afslutningsvis kan jeg fortælle, at alt dette foregik i samme rum, der, hvor vi sov, vaskede os og spiste. Så man kan vel forstille sig, hvor støvet alting var. Bedre blev det ikke, da far anskaffede sig en drejebænk, og sidenhen en motor til denne, således kom der også støj til. Arbejdsgangen blev hele tiden udviklet og forbedret. Min mor flygtede ud på landet på cykel til en litauisk bekendt, som tjente på en gård, og der hjalp hun med at luge og hakke roer! Jeg så hvordan et instrument blev til, lige fra starten til strengene blev sat på.

Lørdag om eftermiddagen var det så tid til at feje spånerne af høvlebænken og støve af. Redskaberne skulle lægges pænt i orden, så det så ryddeligt ud. Til denne opgave blev jeg sat. Jeg kunne egentlig

Livijas trøje blev repareret flere gange!

godt lide det, for så så det pænt ud. Far arbejdede aldrig om søndagen. Hviledagen skulle kommes i hu. Far købte sine lakker og bejdsler hos farvehandleren Viggo Bang. Der udviklede sig et venskab mellem dem, hvor efterhånden også familierne blev inddraget. Da vi fik vores første middagsinvitation, så vi med megen spænding frem til at have et hyggeligt samvær i normale omgivelser. Det var en oplevelse at spise af fint porcelæn med kniv og gaffel. Familien hørte til Indre Mission. Flygtningene blev også inviteret til møder i Missionshuset. Efterhånden lærte vi en hel del danskere at kende. De udviste stor venlighed og hjertelighed og åbnede deres hjem for os. Jeg har stadig forbindelse med to veninder i Thisted.

Nu vil jeg fortælle om uddannelses- og kulturlivet i lejrene. Børn gik i skole. Så vidt jeg husker, var det fra 1. til 5. klasse. Lærerne, eller rettere sagt lærerinderne, var også flygtninge. I det hele taget repræsenterede flygtningene mange lag af en befolkning. Hvor bøgerne kom fra til undervisningen, kan jeg ikke sige. Måske kom de fra Amerika eller andre større litauiske kulturcentre i Europa. Måske havde lærerinderne selv nogle bøger med, andre fremstillede de selv. I skolen lærte vi at danse folkedanse. Vi fik syet folkedragter. I koret lærte vi at synge folkesange og andre sange. Så vidt jeg husker, var det et to-stemmigt kor. Det kunne være at danskerne tænkte på integration, så der kom lærer Wulfsberg fra gymnasiet og lærte os nogle danske sange som f.eks. »Sørens far har penge« og nationalsangen. Engelsk havde vi også på skemaet, selv de voksne blev

Livijas konfirmation 17. april 1949. Personerne på fotoet er Livijas familie og familien Viggo Bang, Thisted, som var nogle af de første i Thisted, der bød familien velkommen.

undervist i det, for som jeg antydede tidligere, begyndte emigrationen i 1948-49 og ind i 50'erne til Canada, Australien, New Zealand, Venezuela, og for nogle lykkedes det at komme til USA. Der var kvinder på, hvor mange personer USA ville give indrejse tilladelse til. Men Amerika var for alle det forjættede land. Jeg husker, at også Frankrig modtog flygtninge. Der var 134 personer, der drog af sted. Men forholdene der var ikke gode, så de fleste af disse emigranter vendte tilbage. England ville kun have unge mennesker, for eksempel til kulminer, tekstil- og andre fabrikker, til landbrug, hospitaler, husligt arbejde og deslige. De måtte forpligte sig til et par år at udføre arbejdet i det tilbudte job.

Jeg må lige få med at UNRA »Forenede Nationers Hjælpe og Rehabiliterings Forvaltning« i 1945-46 understøttede ca. 9,5 millioner ikke-tyske flygtninge og DP (Displaced Persons) »Hjemstavnsfordrevne personer« med beklædning, levnedsmidler, medicamenter, transport, forflytning og hjælp til genop-

Begravelse af en lettisk beboer i Dragsbæklejren. Kisten står i den store sal.

Klassebillede fra 3. mellem. Livija sidder iført sin karakteristiske trøje, markeret med cirkel.

bygning i forskellige lande. Da den sluttede sit virke i juni 1947, etableredes IRO (International Flygtninge Organisation) også under FN. Denne organisation havde til opgave at løse flygtningeproblemet for fordrevne personer, og dette ikke kun i Danmark. Da den var kommunistisk orienteret, ville den formå så mange som muligt at vende tilbage til deres oprindelses lande. Men baltere og folk fra andre besatte lande, som var flygtet på grund af det totalitære regime, var rædselsslagne. Der blev endda sendt russiske kommissærer, som skulle overtale lejrbeboerne til at vende hjem, men de blev pebet ud. Der var nogle enkelte, der tog hjem, ja hjem til en sibirisk arbejdslejr i bedste fald. Der kom intet livstegn fra disse stakkels mennesker til trods for at de lovede at skrive. Så det hele var ikke bare fryd og gammen.

I lejren havde vi en barak med en stor sal. Denne sal blev benyttet til alt muligt. Når der blev afholdt katolsk eller lutheransk gudstjeneste, blev der sat et alter op på scenen. Ved teaterforestillinger byttedes dette ud med dekorerede kulisser. Når vi derimod et par gange om ugen fik forevist film, da var der sat et lærred op. Vi så forskellige tyske film. Disse var

formentlig efterladt af tyskerne, da de fortog sig fra Danmark. Her fandt også danseaftener sted, mest i forbindelse med højtiderne, 2. jule- eller 2. påskedag. Fastelavn var noget vi så hen til. Det var meget spændende, hvad folk havde fundet på af dragter. Sidst på aftenen blev der givet priser til de tre bedste. Vi fik skam også lov til at slå katten af tønden. Det var igen noget nyt for os. Ved forskellige lejligheder blev der sat borde op i salen så vi kunne spise alle sammen eller drikke kaffe. Salen brugtes også til »lit de parade«.

Man kan ikke klage over forplejningen i lejren. Et fælles køkken fremstillede maden. Om morgenen fik vi kaffe og havregrød. Til middag kl. 12 stod menuen på varm mad. Det kunne være kød af forskellige slags, kartofler og sovs og sød- eller sagosuppe. Ofte fik vi tykke grøntsagssupper eller fisk, o skræk! De smagte ikke af noget efter at have svømmet i betragtelige mængder af vand i en kæmpestor gryde. Men om søndagen kunne der på menuen stå skiver af flæskesteg og budding som dessert. Maden blev øst op ved et ekspeditionssted ved køkkenet, og alle skulle hente den selv. Om eftermiddagen, flere gange om

Fra genindvielsen den 1. maj 2015. Livija lægger en blomsterkrans ved monumentet sammen med den litauiske ambassadør Vytautas Pinkus. I baggrunden kolonnechef Lennart Kvist Sørensen.

ugen, blev der i hver barak til beboerne udleveret rationer af brød, smør, sukker, pålæg osv.

Eftersom der boede mange mennesker i lejren – en 700 litauere + andre nationaliteter, blev der oprettet en tandlægeklinik. Der engageredes en lettisk tandlæge med en assistent. Begge var damer. Jeg havde fået en del huller i tænderne, og i tilgift ind imellem uudholdelige smerter. Vi husker lige, at far havde bolsjer i sin forretning! Jeg kan indskyde, at da far døde i en alder af 84 år, havde han næsten alle sine tænder i behold. Nå, men disse to damer konverserede om dit og dat og også om deres kavalerer. Jeg forstod det hele, men røbede ikke, at jeg kunne lettisk. Så en dag forhørte min mor sig hos tandlægen om sin datters tænders tilstand, selvfølgelig på lettisk. Så nu vidste tandlægen, at jeg kunne lettisk, og så holdt samtalen op om kærester, hvad der var lidt kedeligt for mig.

Der kom store baller med brugt tøj fra USA. Det var samlet ind hos amerikanere af litauisk afstamning. I begyndelsen af det 20. århundrede var der udvandret mange mennesker, ligesom fra de skandinaviske lande. Så vi gik rundt med tøj fra 20'erne

og 30'erne, men hvad gjorde det, når vi kunne klæde os bedre på. For det tøj, som vi havde medbragt, var efterhånden slidt op.

I 1948 fortsatte børn fra lejren deres skolegang på Thisted Gymnasium. Jeg kom i 1. mellem. Vi var tre litauiske piger i min klasse med 34 elever. Det var meget svært at lære dansk og at tilegne sig en ny anderledes kultur og skik og brug. Min skolegang i Thisted varede tre år.

Vores familie var yderst taknemlig og tilfreds med, at vi fik mulighed for at blive i landet. Gud holdt sin skjærmende hånd over vores familie. Vi kom ikke fra hinanden under flugten, blev ej heller skilt, og ingen af os kom til skade. Vi havde håbet og håbet, ventet og ventet men den dag oprandt ikke, da vi kunne vende tilbage til vort fædreland. Så nær på Litauen, men helt uopnåelig for os på daværende tidspunkt. Den kolde krig var brudt ud.

Livija Klāns-Kovalevskis